

Anna Emmanuela Klich¹
Wydział Teologiczny
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Trynitarny wymiar życia ochrzczonych

[The Trinitarian Dimension of the Life of the Baptised]

Streszczenie: Przedmiotem studium egzegetyczno-teologicznego jest perykopa Rz 8, 14–17 odczytywana poprzez inne teksty Starego i Nowego Testamentu oraz świadków Żywej Tradycji Kościoła. Celem jest zbadanie, na jakie istotowe wymiary życia ochrzczonych wskazuje św. Paweł w Liście do Rzymian (8, 14–17) oraz jak, w mistyczny sposób, ukazuje działanie Trójcy Świętej w osobie ochrzczonego. Pierwszym etapem analizy egzegetycznej było określenie kontekstu literackiego perykopy, które pozwoliło wskazać zasadniczą specyfikę chrześcijan, mianowicie przyjęcie Ducha Świętego jako przewodnika na drodze życia. Duch Święty pozwala poznać dar usynowienia, który wprowadza wierzących w relację z Bogiem Ojcem, podobną to tej, jaka jest między Ojcem i Synem. Godność dzieci Boga ściśle łączy się z dziedziczeniem życia wiecznego. W drugiej części artykułu została wyjaśniona przestrzeń współdziałania chrześcijanina z Bogiem oraz zależność, jaka zachodzi między świadomym współcierpieniem z Chrystusem, a współdziałaniem z Nim w chwale Bożej. W końcowym wniosku należy zaakcentować, że w proces upodabniania się ochrzczonych do Chrystusa zaangażowany jest przede wszystkim Bóg, który swoim dzieciom daje Swego Ducha Świętego i pragnie być z nimi w intymnej więzi. Ze strony człowieka potrzebna jest współpraca, polegająca przede wszystkim na uważnym słuchaniu Ducha Świętego oraz jednoczeniu się z Chrystusem szczególnie wśród trudów życia codziennego. Proces ten prowadzi do współdziedziczenia z Chrystusem dóbr wiecznych.

Summary: The subject of this theological and exegetical study is the pericope Rom 8:14–17, as read in the light of other Old and New Testament texts and of the witness of the living tradition of the Church. The aim of this article is to examine what are the essential dimensions of the life of the baptised indicated by St. Paul in the Letter to the Romans (8:14–17), and how, in a mystical way, he shows the action of the Holy Spirit in the baptised person. The first stage of the exegetical analysis determines the literary context of the pericope, allowing it to indicate the essential specificity of a Christian, that is, the acceptance of the Holy Spirit as a guide in their way

¹ Anna Emmanuela Klich OSU, Katedra Hermeneutyki Biblijnej i Judaistyki, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, ul. Starowiślna 9, 31-038 Kraków, Polska, anna.klich@upjp2.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0001-8481-0745>.

of life. The Holy Spirit makes known the gift of adoption bringing the believer into a relationship with God the Father that is similar to that between the Father and the Son. The dignity of God's children is bound up in their inheritance of eternal life. The second part of this article explains the dimension of cooperation between the Christian and God and the relationship between conscious co-suffering with Christ and sharing in God's glory with him. Finally, it must be emphasised that God, who gives his Holy Spirit to his children and wants to be intimate with them, is active in the process of becoming like Christ. On the part of humankind, cooperation is needed. This consists primarily of attentive listening to the Holy Spirit and of conscious union with Christ, especially in the tribulations of everyday life. This process leads to becoming with Christ co-heirs to eternal glory.

Słowa kluczowe: usynowienie, współdziedziczenie, współcierpienie, Abba Ojciec, Duch Święty.

Keywords: adoption, co-heirs, co-suffering, Abba Father, Holy Spirit.

Współczesny kontekst społeczno-kulturowy przynagla chrześcijan do troski o zaangażowane życie duchowe oraz czytelne świadectwo. Wielu ochrzczonych wchodzi na drogę nawrócenia i szuka pogłębionej relacji z Chrystusem.

W niniejszym studium, dotyczącym perykopy z Listu do Rzymian (Rz 8, 14–17), zostanie postawione pytanie o to, jak św. Paweł wyjaśnia wierzącym skutki zbawczego dzieła Chrystusa, jak prowadzi ich do odkrycia trynitarnego wymiaru swego życia oraz do jakich postaw zachęca, by coraz pełniej współpracowali z Bogiem w codzienności.

Analiza badanej perykopy będzie obejmowała studium kontekstu literackiego, egzegezę tekstu dotyczącego działania Jezusa, Ducha Świętego i Boga Ojca, a także przestrzeni i sposobów współdziałania człowieka z Bogiem. W badaniach zostaną uwzględnione komentarze świadków Żywej Tradycji Kościoła.

1. Kontekst i struktura

Badana perykopa Rz 8, 14–17 występuje w bloku tematycznym (Rz 5, 1–8,39), w którym św. Paweł wyjaśnia sposób owocowania wiary w Ewangelię w życiu wiernych (Białokurec T., 2011, s. 141–154; Aletti J.-N., 2000, s. 1444; Klich A.E., 2010, s. 133–146; Klich A.E., 2021, s. 19–23). W kontekście bezpośrednio poprzedzającym (Rz 8, 1–13) św. Paweł rozwija temat wolności od Prawa. W kontekście następującym (Rz 8, 18–22) Apostoł wyjaśnia, że chrześcijanie nie podlegają już potępieniu, ale są przeznaczeni do chwały.

W dalszej części Listu do Rzymian św. Paweł zaznacza, że zanim wierzący będą mieli z Chrystusem udział w chwale, potrzeba wspólnie z Nim cierpieć. Jednak o wielkości tej chwały zaświadczą trzy czynniki: 1) stworzenie (8, 18–22); 2) wierzący (8, 23–25); 3) Duch (8, 26–30).

Analiza struktury badanej perykopy pozwala zauważyć, że dzieli się ona na cztery części:

1. Teza – wierzący otrzymują od Boga usynowienie (w. 14);
2. Uzasadnienie – wierni nie otrzymali ducha niewoli, lecz ducha usynowienia (w. 15);
3. Świadczenie – Duch daje świadectwo, że jesteście dziećmi Boga (w. 16);
4. Wniosek – jeśli jesteście dziećmi Boga, to i dziedzicami Boga, a współdziedzicami Chrystusa (w. 17) (Stasiak S., 2020, s. 392).

Analiza kontekstu perykopy pozwala stwierdzić, że Apostoł Narodów podkreśla potrzebę tego, by doznawane cierpienia przeżywać w komunii z Chrystusem, z którym też ochrzczeni będą mieć udział w chwale Boga.

2. Egzegeza Rz 8, 14–17

2.1. Dar usynowienia (w. 14)

Perykopa rozpoczyna się od stwierdzenia, że *wszyscy ci, których prowadzi Duch Boży, są synami Bożymi* (w. 14). Teza ta zawiera trzy ważne elementy: 1) „dać się/pozwolić się prowadzić”; 2) „Duch Boży”; 3) „synowie Boga”.

Najpierw Apostoł Narodów wskazuje na inicjatywę, jaką Bóg podejmuje, kierując życiem wierzących. Można przyjąć, że św. Paweł nawiązuje do idei Starego Testamentu ukazującej Boga, który „wiódł” Izraela przez pustynię (por. Wj 15, 13; Pwt 3, 2). Zarówno w języku religijnym, jak i historycznym Boże prowadzenie było często łączone z Jego Duchem (por. Ne 9, 20; Ps 143, 10; Iz 63, 14). Również prorocy podejmowali temat nowego wyjścia z Egiptu (por. Iz 48, 20–21; Jr 23, 7–8) (Keener C.S., 2000, s. 326).

Kluczowy dla wywodu Pawła jest grecki czasownik *agontai* (od *agō*), który w Nowym Testamencie występuje 67 razy (Popowski R., 2006, 72). Oznacza czynność dosłowną i obrazową, najczęściej w znaczeniu: „prowadzić osoby”. W Ewangelii św. Jana odnoszony jest do Chrystusa, który jak Pasterz wiedzie owce do owczarni, tak Jezus prowadzi ludzi do jedności (por. 10, 16). Święty Łukasz stosuje ten czasownik do Ducha Świętego, który „wiedzie”, „prowadzi” Jezusa na pustyni (por. 4, 1).

W badanym miejscu (por. Rz 8, 14) Apostoł podkreśla, że Boży Duch nie tylko prowadzi wierzących, lecz nimi kieruje. Podobną myśl św. Paweł przekazuje w Liście do Galatów: *Jeśli jednak pozwolicie się prowadzić Duchowi, nie znajdziecie się w niewoli Prawa* (5, 18). Ważne, by zauważyć, że Apostoł uwypukla czynny wpływ Ducha na życie chrześcijanina, który potrzebuje przyjąć go w wolnym wyborze (Stasiak S., 2020, s. 393).

Wyrazem tego jest troska o wstrzemięźliwość (ww. 14. 13), która jest wyrazem dania pierwszeństwa Duchowi Bożemu. Duch Święty daje wierzącym „świętość” Boga przybliżoną przez Jezusa (Witczyk H., 2003, s. 93).

Ambrozjaster w swym *Komentarzu do Listu św. Pawła do Rzymian* podkreśla, że pierwszym warunkiem poddania się Duchowi Bożemu jest zerwanie z grzechem (Ambrozjaster, 2000, s. 117). Apostoł wskazuje także na Ducha Świętego jako na zasadę właściwego Bogu życia w Chrystusie. W kontekście poprzedzającym św. Paweł zauważa, że *miłość Boża rozlana jest w sercach naszych przez Ducha Świętego, który został nam dany* (por. 5, 5). Na uwagę zasługuje fakt, że w badanej perykopie św. Paweł stosuje określenie „Duch Boga” (por. także 8, 9.11 oraz 15, 19). Św. Paweł stwierdza, że *Duch Boży mieszka w wierzących* (por. 8, 9). Konsekwencją zamieszkiwania Ducha w wierzących jest to, że On ożywi nasze śmiertelne ciała na końcu czasów (por. 8, 11). Natomiast w Liście do Galatów św. Paweł pisze o związku zachodzącym między zamieszkiwaniem Ducha Świętego w wierzących a darem usynowienia: *Na dowód tego, że jesteście synami, Bóg wysłał do serc naszych Ducha Syna swego* (Ga 4, 6). W badanej perykopie Apostoł wskazuje na to, że Duch Boży jest skuteczną przyczyną usynowienia (Stasiak S., 2018, s. 63).

Ponadto Apostoł formułuje definicję dziecięctwa Bożego – jest nim ten, kto poddaje się poruszeniom Ducha Świętego, kto pozwala się prowadzić Duchowi Bożemu. Apostoł Narodów stosuje tu wyrażenie „synowie”/„dzieci” Boga” w odniesieniu do ludzi, którzy przez wiarę i chrzest związani są duchową więzią z Bogiem i nabywają Jego cech². Wyrażenie to stosuje św. Paweł w swych listach osiem razy. Poza badanym miejscem wyrażenie to obecne jest w Liście do Rzymian (8, 19; 9, 26); w Drugim Liście do Koryntian (6, 18) oraz w Liście do Galatów (3, 26; 4, 6a.7a.b).

Warto zauważyć, że w Starym Testamencie nazwanie Izraela przez Boga „synami” lub „dziećmi” łączono z wyjściem z Egiptu. Godność ta oznacza przynależność do Boga i wynika z wybrania przez Niego oraz

² W pismach Pawła, podobnie jak w innych dziełach pozabiblijnych tamtych czasów, *hyiothesia* zawsze oznacza proces lub stan przybrania za syna/synów. Paweł stosuje powszechne znaczenie tego terminu, na co wskazuje bliskie podobieństwo konstrukcji z Ga 4, 5 do przykładów z literatury hellenistycznej (por. Mikołaj z Damaszku, *Vit. Caes.* 130.55; *Słownik teologii św. Pawła*, 2000, s. 673).

z przymierza z Nim (por. Wj 4, 22; Pwt 14, 1). Do tej rzeczywistości odwołują się prorocy wzywający do nawrócenia, czyli do powrotu do relacji z Bogiem Ojcem jako jego dzieci (por. Jr 3, 19; Oz 11, 1). Być prowadzonym przez Ducha Bożego oznacza zatem radykalną zmianę: ze śmierci na życie, z postawy buntu na posłuszeństwo, ze statusu wroga na ukochane dziecko (Achtemeier P.J., 2010, s. 138).

Jan Paweł II w encyklice *Dominum et vivificantem* pisze: „W tym Świętym Duchu, który jest Darem przedwiecznym, Bóg Trójjedyny otwiera się dla człowieka, dla ducha ludzkiego. Ukryte tchnienie Ducha Bożego powoduje, iż duch ludzki otwiera się również wobec zbawczego i uświęcającego samootwarcia się Boga. [...] W komunii łaski z Trójcą Świętą rozszerza się niejako wewnętrzna przestrzeń życiowa człowieka, wyniesiona do nadprzyrodzonego życia Bożego. Człowiek żyje w Bogu i z Boga: żyje według Ducha i dąży do tego, czego chce Duch” (Jan Paweł II, 1999, 58).

Święty Paweł w badanej perykopie wskazuje na to, że to „Duch Boga” sprawia, że człowiek staje się „dzieckiem Boga”. Argument ten oparty jest na zasadzie wierności Bogu. Zbawienie jest zagwarantowane przez Boga Ojca tym, którzy dzielą status synostwa z Jezusem Chrystusem. Gwarantem tego statusu jest Duch, ten sam Duch, który jest Duchem Chrystusa. Warto zauważyć, że miano „dziecka Bożego” przysługuje według Pawła temu, kto dobrowolnie rezygnuje z własnej mądrości i swej ludzkiej samowystarczalności, a jest uległy i posłuszny Bożemu prowadzeniu.

2.2. Duch usynowienia (w. 15)

W dalszej części perykopy św. Paweł pozostaje przy temacie synostwa Bożego chrześcijan. Dzięki Duchowi wierzący mogą być pewni, że cieszą się synowskim statusem w domu Boga. W ww. 15–16 podaje dowód na to, co zostało powiedziane w w. 14. Swoją argumentację św. Paweł koncentruje na Duchu usynowienia. Otrzymaliśmy Ducha „usynowienia”, „przybrania za synów”, „adopcji”. Grecki rzeczownik *huiiothesia* występuje w Nowym Testamencie pięć razy (Popowski R., 2006, 5060), choć nie znajduje się w LXX. Znaczenie tego rzeczownika jest dwojakie. Pierwsze dotyczy uznania Izraelitów za dzieci Boga. Pisze o tym św. Paweł w Liście do Rzymian, gdy stwierdza: *Izraelici, do których należą przybrane synostwo i chwała, przymierze i nadanie Prawa, pełnienie służby Bożej i obietnice* (9, 4). Na drugie znaczenie rzeczownika *huiiothesia* wskazuje, gdy wyjaśnia, że dokonuje się ono za pośrednictwem Chrystusa i wierzący mają w nim udział poprzez chrzest i wiarę (por. Rz 8, 15.23; Ga 4, 5; Ef 1, 5). W Liście do Galatów św. Paweł unaocznia związek daru usynowienia z dziełem zbawienia (por. 4, 5–6), a autor Listu do Efezjan podkreśla wolę Boga, który

przeznaczył nas dla siebie jako przybranych synów przez Jezusa Chrystusa (1, 5). W znaczeniu przenośnym oznacza to szczególną więź Boga z ludem; naturę i pozycję prawdziwych uczniów Chrystusa, którzy otrzymując Ducha Bożego, stają się synami Bożymi; jest to też błogosławiony stan oczekiwany w przyszłym życiu, jaki nastąpi wraz powtórnym przyjściem Chrystusa (Strong J., 2015, G5206).

W w. 15 św. Paweł wyjaśnia to nowe synostwo, przeciwstawiając sobie dwa rodzaje ducha: „duch niewoli” rodzi „lęk”, „duch usynowienia” krzyczy: „Abba, Ojczy”. Punktem przełomowym nawrócenia wierzących jest otrzymanie Ducha. Zniewalająca moc grzechu i Prawa została już pokonana (por. 6, 6, 16–22; 7, 6, 25) (Osborne G.R., 2004, s. 205; Klich A.E., 2018/2019, s. 254–269; Górska H., 2019, s. 201). Ożywiani Duchem Bożym chrześcijanie nie mogą już więcej przyjmować postawy niewolników żyjących „w bojaźni”, ponieważ Duch ich wyzwolił i utrzymuje ich w tym stanie. Temat wolności św. Paweł łączy z darem Ducha Świętego też w Drugim Liście do Koryntian, gdy pisze: *Pan zaś jest Duchem, a gdzie jest Duch Pański – tam wolność* (2 Kor 3, 17).

Życie w Duchu wprowadza chrześcijanina w nową relację rodzinną z Bogiem. Duch Boga czyni wierzących członkami rodziny Boga (Achteimer P.J., 2010, s. 138). Paweł wskazuje na dwie charakterystyczne cechy. Po pierwsze – wierzący zwracają się do Boga Ojca tak samo jak Jezus: *Abba* (8, 15). Aramejski rzeczownik „Abba” ma odcień serdeczności, wskazuje na zażyłą relację między dzieckiem a Ojcem. W Nowym Testamencie występuje tylko trzy razy. Święty Marek, pisząc o modlitwie Jezusa przed męką, zauważa, że mówił On: *Abba, Ojczy, dla Ciebie wszystko jest możliwe, zabierz ten kielich ode Mnie! Lecz nie to, co Ja chcę, ale to, co Ty [niech się stanie]!* (Mk 14, 36). Poza badanym miejscem św. Paweł pisze też w Liście do Galatów o tym, że *na dowód tego, że jesteście synami, Bóg wysłał do serc naszych Ducha Syna swego, który woła: Abba, Ojczy!* (Ga 4, 6). Znamienne jest zbieżność między sposobem odnoszenia się Jezusa do Ojca, a tym, co dokonuje się w relacji wierzących do Boga na mocy usynowienia. Ambrozjaster w swym *Komentarzu* wskazuje na to, że synostwo związane jest z bezpieczeństwem, gdyż przebaczenie grzechów przynosi wyzwolenie z lęku. Jednocześnie zauważa, że ten Boży dar uzdalnia wierzących do uporządkowania życia (Ambrozjaster, 2000, s. 117). Ponadto Teodoret z Cyru w *Komentarzu do Listu św. Pawła Apostoła do Rzymian* zauważa, że zwracanie się do Boga tytułem *Abba* wskazuje na śmiałość. Wynika ona z niewysłowionej miłości Boga względem ludzi i Jego niezmiernej dobroci (Teodoret z Cyru, 1997, s. 76–77).

Po drugie – słowa: „Abba, Ojczy” „wołamy” (Rz 8, 15). Grecki czasownik *kradzo* (Popowski R., 2006, 2888) występuje w Nowym Testamencie

56 razy i oznacza: „krzyczeć”, „wrzeszczeć”, „wydawać okrzyk”, „głośno mówić”. Czasownik ten używa się też do wyrażenia uroczystego charakteru wystąpienia. W naszym miejscu ma znaczenie metaforyczne, podobnie w Liście do Galatów (4, 6). W Liście do Rzymian św. Paweł pisze, że to my *możemy wołać Abba Ojcze!* (por. 8, 15). W Liście do Galatów św. Paweł precyzuje, że to *Duch woła w nas Abba Ojcze* (Ga 4, 6). Zarówno sam „krzyk”, jaki słowa w nim wyrażone mają obrazować postawę nowego człowieka wobec Boga, postawę przeciwną bojaźni, postawę miłości.

2.3. Duch daje świadectwo, że jesteście dziećmi Boga (w. 16)

W kolejnym wersecie św. Paweł kontynuuje myśl dotyczącą związku dziecięstwa Bożego z Duchem Świętym. Apostoł wprowadza ważny aspekt dotyczący świadectwa. Stwierdza, że *Sam Duch wspiera swym świadectwem naszego ducha, że jesteście dziećmi Bożymi* (w. 16). Czasownik złożony *symmartyreō* oznacza „daję świadectwo razem z kimś” lub „zaświadczam, daję świadectwo dla poparcia go” (Popowski R., 2006, 4688). W badanym tekście jest to czynność Ducha Świętego. Ponadto w Liście do Rzymian św. Paweł wskazuje na działanie sumienia jako świadka (por. 2, 15). Kiedy pisze o swoim smutku i bólu z powodu niewiary Izraela, mimo że do nich *należą przybrane synostwo i chwała, przymierze i nadanie Prawa, pełnienie służby Bożej i obietnice* (Rz 9, 4), podkreśla, że mówi prawdę w Chrystusie, nie kłamie, potwierdza mu to sumienie w Duchu Świętym (por. 9, 1). Można więc przyjąć, że świadectwo Ducha daje chrześcijanom świadomość ich usynowienia przez Boga³.

Dla właściwego zrozumienia czasownika *symmartyreō* warto zwrócić uwagę na przedrostek *syn-* oznaczający „razem z”, „wraz z”, gdyż on akcentuje w czasowniku *martyreō* współdziałanie Ducha „z naszym duchem”. Wołanie chrześcijanina *Abba* do Boga Ojca jest jednocześnie wołaniem Ducha Świętego (Stasiak S., 2020, s. 396).

W badanej perykopie św. Paweł podkreśla, że Duch pełni tutaj rolę świadka, który potwierdza, że Bóg adoptował wierzących w Jezusa, uznając ich za własne dzieci. Należy podkreślić, że w tej części perykopy św. Paweł już nie posługuje się wyrażeniem: „synowie Boga” (grec. *hyioi Theou*), lecz bardziej ogólnym „dzieci Boga” (grec. *tekna Theou*). To określenie „dziecko” nie odnosi się do płci i podkreśla bardziej intymny stosunek do Ojca.

³ Keener Craig S., (2000, s. 326) zaznacza, że już filozofowie pisali o świadectwie sumienia. Żydzi również wierzyli, że Duch, który działał przez proroków, świadczył o Bożej prawdzie zarówno wobec Izraela, jak i innych narodów. Tutaj jednak prorockie świadectwo Ducha jest dobrą nowiną w sercu chrześcijanina. Jako czynność prawna, rzymska adopcja musiała być potwierdzona przez dwóch świadków.

3. Ochrzczeni współdziedzicami Chrystusa (w. 17)

Teraz św. Paweł przechodzi do kolejnego punktu: ochrzczeni nie tylko są dziećmi Boga, ale także „dziedzicami Boga” (w. 17). Idea ta jest bardzo mocno obecna w Starym Testamencie. Bóg przyrzekł Izraelowi „dziedzictwo” w Ziemi Obiecanej Kanaan (por. Rdz 15, 7; Lb 34, 2; Pwt 1, 7–8; Iz 23, 4). W późniejszych pismach sam Izrael staje się Bożym dziedzictwem Jahwe (por. Iz 19, 25; Jr 10, 16; 16, 18; 51, 19), a Jahwe stanie się dziedzictwem Izraela (por. Ez 44, 28) (Osborne G.R., 2004, s. 207). Żydzi mówili o dziedziczeniu świata w przyszłości. Wielu Żydów wierzyło, że objawienie się chwały w czasach ostatecznych będzie poprzedzone okresem ucisku (Keener C.S., 2000, s. 326).

W swym wywodzie św. Paweł wskazuje na kilka elementów zależnych od siebie. Apostoł stwierdza: *Jeżeli zaś jesteśmy dziećmi, to i dziedzicami: dziedzicami Boga, a współdziedzicami Chrystusa, skoro wspólnie z Nim cierpimy to po to, by wspólnie mieć udział w chwale* (w. 17). W powyższym zdaniu dwa razy występuje rzeczownik: *klēronomos* oznaczający „dziedzic”. Występuje on w Nowym Testamencie 15 razy. Tylko cztery razy ma znaczenie dosłowne i zastosowany jest w odniesieniu do ludzi (por. Mt 21, 38; Mk 12, 7; Łk 20, 14; Ga 4, 1). Znacznie częściej (11 razy) rzeczownik ten ma znaczenie metaforyczne w odniesieniu do dóbr otrzymanych w dziedzictwie od Boga; wówczas podmiotem jest Jezus (por. Hbr 1, 2) oraz ludzie (por. Rz 4, 13.14; 8, 17a.b; Ga 3, 29; 4, 7; Tt 3,7; Hbr 6, 17; 11, 7; Jk 2, 5) (Popowski, R., 2006, 2807)

W Liście do Hebrajczyków autor pisze, że Bóg Syna *ustanowił dziedzicem wszystkich rzeczy, przez Niego też stworzył wszechświat* (Hbr 1, 2). James Strong, opisując znaczenie rzeczownika *klēronomos* podkreśla, że odnosi się on do tego, kto otrzymuje przydział i staje się dziedzicem. W sensie mesjańskim dziedzicem jest ten, kto otrzymuje dane przez Boga błogosławieństwo; rzeczownik ten może dotyczyć osoby, która nabyła przydział jej dział (Strong J., 2015, G2818; Byrne B., 1996, s. 251).

Święty Paweł sporo uwagi poświęca temu, że ludzie wierzący są dziedzicami dóbr Bożych. W Liście do Rzymian podkreśla podstawowe znaczenie wiary Jezusowi, który usprawiedliwia (4, 13–14). Rzeczywistość usynowienia i dziedziczenia Bożych dóbr Paweł wzmiankuje też w Liście do Galatów (4, 6–7) oraz w Liście do Tytusa (3, 4–7).

W badanej perykopie (Rz 8, 14–17) logika wyводу Pawła jest prosta: chrześcijanie stają się dziećmi Boga i mają udział w Jego dobrach jako dziedzice. Apostoł rozróżnia dwie perspektywy: perspektywę Boga i Chrystusa, które stanowią jedno. Z teologicznego punktu widzenia wierzący są dziedzicami Boga, a z perspektywy chrystologicznej bycie dziedzicami Boga

oznacza bycie współdziedzicami Chrystusa (*synklēronomoi Christou*), co przypomina o wyjątkowej, synowskiej więzi Chrystusa z Ojcem oraz wskazuje na więź zjednoczenia Chrystusa z chrześcijanami (por. Rz 6, 1–11), która stanowi podstawę współdziedziczenia z Chrystusem (Stasiak S., 2020, s. 396).

Po wskazaniu na fakt dziedziczenia dóbr Bożych Apostołów Narodów przypomina związek zachodzący między życiem wierzącego a cierpieniem i zmartwychwstaniem Chrystusa. Św. Paweł pisze: *skoro wspólnie z Nim cierpimy po to, by też wspólnie mieć udział w chwale* (w. 17b). Obecne są dwa czasowniki: *sympascho* oraz *syndoksastho*. Pierwszy z nich *sympascho* oznacza „współcierpieć” (Popowski R., 2006, 4700) i poza badanym miejscem występuje jeszcze w Pierwszym Liście do Koryntian, gdzie św. Paweł, omawiając temat jedności Kościoła, zauważa, że przejawia się ona w tym, iż *gdy cierpi jeden członek, współcierpią wszystkie inne członki* (1 Kor 12, 26a). Drugi czasownik z badanego wersetu (w. 17) *syndoksastho* oznacza „otaczać chwałą razem z kimś”, „uwielbiać razem z kimś” (Popowski R., 2006, 4749). Czasownik *sympascho* kieruje uwagę czytelnika na to, że rdzeniem jest tu czasownik *pascho* (Popowski R., 2006, 3833), który często odnoszony jest do cierpień fizycznych doznawanych przez Chrystusa, a także do procesu umierania (por. Łk 22, 15; 24, 46; Dz 1, 3; 3, 18; 17, 3; Hbr 2, 18; 9, 26; 1 P 2, 23). Niejednokrotnie za pomocą czasownika *pascho* autorzy Nowego Testamentu wskazują na to, że Jezus cierpiał od kogoś (por. Mt 17, 12), cierpiał za kogoś (por. 1 P 2, 21) oraz cierpiał za coś (por. 1 P 3, 18). Święty Paweł pisze też o wierzących, którzy cierpieli dla kogoś, za kogoś (por. Flp 1, 29; 2 Tes 1, 5).

Warto też podkreślić, że cierpienia Chrystusa i ludzi mają wymiar psychiczny, moralny i fizyczny, dlatego autorzy podkreślają, że Jezus znośił udręki, przykrość, szkodę (por. Mt 16, 21; Mk 8, 31; 9, 12; Łk 9, 22; 17, 25; 24, 26; Hbr 5, 8). Podobnie jak Jezus, czynili Jego uczniowie (Mt 27, 19; Mk 5, 26; Łk 13, 2; Dz 9, 16; 28, 5; 2 Kor 1, 6; 1 Tes 2, 14; 2 Tm 1, 12). Temat współcierpienia Apostołów wyjaśnia też w Liście do Galatów, gdy pisze o skutku tego procesu, jakim jest komunია z Chrystusem (por. 2, 19b–20).

Warto zwrócić uwagę na to, że w badanej perykopie w. 17b zaczyna się od wyrażenia oznaczającego „jeśli rzeczywiście”, przez które św. Paweł wskazuje na potrzebę zaangażowanego łączenia się z Chrystusem w przeżywanych cierpieniach. Jeśli wierzący to czynią, wówczas mogą mieć pewność współudziału w Jego chwale. Apostołów Narodów wielokrotnie pisze o tym, że droga do udziału w chwale Boga prowadzi przez cierpienie (por. Rz 5, 2–3; Rz 6, 4; 2 Tm 2, 12). Ambroziejaster w swym komentarzu wyjaśnia, co znaczy współcierpieć i stwierdza, że chodzi o to, by znośić prześladowa-

nia w nadziei rzeczy przyszłych, odsuwać się od pogoni za przyjemnościami i wystawnością (Ambrozjaster, 2000, s. 118). Temat współcierpienia z Chrystusem podejmuje również Teodoret z Cyru i pisze: „Nie wszyscy, którzy zasłużyli na udział w zbawczym chrzcie, korzystają z tych dóbr, lecz tylko ci, którzy ponadto uczestniczą w cierpieniach Pana. [...] Chciał w ten sposób pocieszyć odbiorców listu. Byli oni wystawiani na wszelkiego rodzaju próby, doznawali krzywd, byli torturowani i wtrącani do więzienia, groziły im niezliczone rodzaje śmierci. Dlatego też dodał słowa pociechy, podnosząc ich na duchu zapowiedzią tego, co miało nastąpić i zachęcając ich do mężnego znoszenia [udręki] tego czasu” (Teodoret z Cyru, 1997, s. 77).

Dla Pawła ważne jest, by zauważyć, że jedność ochrzczonego z Chrystusem jest jednością z Duchem Świętym, z Bogiem. O współdziałaniu Boga we wszystkim z miłującymi Go pisze św. Paweł w Liście do Rzymian (por. 8, 28–30). Stosuje czasownik wskazujący na wspólne, dynamiczne dzieło. Najpierw św. Paweł używając czasownik *synergeo*, ukazuje Boga współdziałającego z ludźmi. Takie znaczenie czasownik ten ma w kontekście ewangelizacyjnym, gdy Ewangelista podkreśla, że Apostołowie po wniebowstąpieniu *poszli i głosili Ewangelię wszędzie, a Pan współdziałał z nimi i potwierdzał naukę znakami, które jej towarzyszyły* (Mk 16, 20). Ewangelista Marek nie precyzuje, na czym polegało to „współdziałanie” Pana z Apostołami. W Liście do Rzymian św. Paweł wskazuje na wiele aspektów. Po pierwsze zauważa, że dotyczy to „wszystkiego” (grec. *panta*). Po drugie, że celem jest dobro powołanych. Po trzecie, że chodzi o to, by miłujący Boga stawali się na wzór obrazu Jego Syna (dosł. „jako mający kształt tożsamy z obrazem Syna Jego” za: *Grecko-polski Nowy Testament*, 2014, s. 837). W perykopie tej św. Paweł zaznacza, że wolą Boga jest stopniowa przemiana wierzących na wzór Chrystusa zmartwychwstałego (w. 30: przeznaczeni, powołani, usprawiedliwieni, obdarzeni chwałą) (Rafiński G., 1997, s. 344).

Celem współdziałania Boga z „miłującymi” Go jest upodobnienie do Chrystusa. Wyrażenie: „na wzór obrazu Syna Bożego” przywołuje stwierdzenie z Listu do Kolosan (1, 15), gdzie Chrystus jest ukazywany jako obraz Boga w pierwszym stworzeniu. Przyszedł przez drugie stworzenie (por. 2 Kor 5, 17), aby przywrócić upadłej ludzkości blask obrazu Bożego, zaciemnionego przez grzech. Czyni to, wyciskając na każdym człowieku obraz Syna Bożego, dzięki któremu ustanawia *nowego człowieka, który jest stworzony według Boga w sprawiedliwości i w prawdziwej świętości* (por. Ef 4, 22–24). Przywraca mu prawo do udziału chwale Bożej, które utracił na skutek grzechu (por. Rz 3, 23). Ta chwała, jaką Chrystus jako Obraz Boga ma w sposób sobie właściwy (por. 2 Kor 4, 4), przenika chrześcijanina coraz bardziej (por. 2 Kor 3, 18) aż do dnia, w którym też

samo jego ciało zostanie nią przyodziane na obraz człowieka „niebieskiego” (por. 1 Kor 15, 49).

Może warto wskazać jeszcze jeden szczegół, jakim jest „obdarzenie chwałą” (w. 8, 30) przez Boga miłujących Go. Święty Paweł swój wywód kończy stwierdzeniem, że zbawczy plan Boga, który zakłada wcześniejsze poznanie, uprzednie przeznaczenie, powołanie, usprawiedliwienie, spełnia się w „obdarzeniu chwałą”. Czasownik *doksao* – oznaczający „otaczać chwałą”, „uwielbiać”, „odziewać w majestat” – zasadniczo oznacza czynność Osób Boskich i odnosi się do uwielbienia Boga Ojca (por. J 13, 31b.32a) lub uwielbienia Chrystusa, Syna Bożego (por. J 7, 39; 11, 4). Święty Paweł jako jedyny podkreśla, że Bóg otoczył chwałą miłujących Go. Wezwani do wiary, usprawiedliwieni przez chrzest już – sprzedając – są przyodziani chwałą.

* * *

Podsumowując, należy stwierdzić, że św. Paweł w badanej perykopie z Listu do Rzymian (8, 14–17) ukazuje trynitarny wymiar życia ochrzczonych.

Chrzest na nowo konstytuuje wierzących na sposób trynitarny. Ochrczeni, wchodząc w więź w Chrystusem, stają się dziećmi Ojca, który daje im swego Ducha (Rossano P., Ravasi G., Girlanda A., 1988, s. 152). Ponadto Chrystus, dziedzic z racji naturalnego synostwa Bożego, dzieli się z ochrzczonymi dobrami Ojca – tak, że mają oni w nich pełny udział. Duch Święty „doprowadza” (w. 14) do afiliacji z wszelkimi prawami i skutkami, wynikającymi z tego zbawczego procesu.

Wołanie *Abba* staje się świadectwem faktu synostwa Bożego. Duch Święty ukazany w wielorakich funkcjach zaangażowany jest w dzieło uświęcenia człowieka: daje życie, prowadzi do usynowienia, wyzwala z niewolnictwa, daje świadectwo o stanie usynowienia chrześcijan.

Duch Święty dokonuje usynowienia, tzn. czyni wierzących podobnymi do Chrystusa zarówno w Jego chwale, jak i w dojściu do chwały. Współcierpienie z Chrystusem jest warunkiem współuwielbienia. Uwielbienie chrześcijan jest sprawą przyszłości i nadziei. Dzieło Syna i Ducha prowadzi do głębokiej dziecięcej więzi z Bogiem Ojcem.

BIBLIOGRAFIA

- Achtemeier Paul J., 2010, *Romans, Interpretation. A Bibel Commentary for Teaching and Preaching*, Louisville, Kentucky.
- Aletti Jean-Noël, 2000, *List do Rzymian*, w: William R. Farmer (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, Verbinum, Warszawa, s. 1411–1455.

- Ambrozjaster, 2000, *Komentarz do Listu św. Pawła do Rzymian*, Seria: „Źródła Myśli Teologicznej”, t. 19, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Białokurec Tomasz, 2011, *Miejsce jednostki retorycznej Rz 6, 1–7, 6 w dispositio Listu do Rzymian a jej rola w strategii argumentacji*, w: Roman Pindel, Ewa Wieczorek (red.), *Radość słowa. Przekład i interpretacja Biblii*, Seria: „Hermeneutyka et Judaica”, t. 4, Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu Jana Pawła II, Kraków, s. 141–154.
- Byrne Brendan, 1996, *Romans*, Daniel J. Harrington (red.), Seria: „Sacra Pagina”, t. 6, Collegeville: Liturgical Press, Minnesota.
- Górska Hanna, 2019, *Wolność synów Bożych na podstawie Rz 8, 12–17 i Ga 4, 1–7*, *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, t. 72, s. 197–209.
- Grecko-polski Nowy Testament*, 2017, tłum. Remigiusz Popowski, Michał Wojciechowski, Vacatio, Warszawa.
- Jan Paweł II, 1999, Encyklika *Dominum et vivificantem (18.05.1986). Tekst i komentarze*, Adam Ludwik. Szafranski (red.), Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.
- Keener Craig S., 2000, *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, Krzysztof Bradski, Waldemar Chrostowski (red.), Vocatio, Warszawa.
- Klich Anna Emmanuela, 2021, „Posiadamy już pierwsze dary Ducha”: aktualizacja Rz 8, 18–25 w ujęciu Jana Pawła II, w: Roman Bogacz, Bogdan Zbroja (red.), *Wielowymiarowe sposoby współdziałania człowieka z Bogiem*, Seria: „Z Badań nad Biblią”, t. 19, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Jana Pawła II, Kraków, s. 19–23.
- Klich Anna Emmanuela, *Biblijna koncepcja ucisku*, w: Anna Emmanuela Klich (red.), *Misja świętego Pawła trwa*, Seria: „Duc in Altum”, t. 9, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Jana Pawła II, Kraków 2010, s. 133–146.
- Klich Anna Emmanuela, 2018/2019, *Istota wolności w ujęciu św. Pawła*, *Sosnowieckie Studia Teologiczne*, t. 14, s. 254–269.
- Langkammer Hugolin, 1999, *List do Rzymian, tłumaczenie, wstęp i komentarz*, Seria: „Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych”, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.
- Osborne Grand R., 2004, *Romans, The IVP New Testament Commentary Series*, Vol. 6, Downers Grove, Illions.
- Popowski Remigiusz, 2006, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 2006.
- Rafiński Grzegorz, 1997, *Dzieje Apostolskie. Listy św. Pawła*, w: Janusz Frankowski, Stanisław Mędała (red.), *Wprowadzenie w myśl i wezwanie do ksiąg biblijnych*, t. 9, Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej, Warszawa, s. 290–380.
- Rossano Pietro, Ravasi Gianfranco, Girlanda Antonio, 1988, *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*, Edizioni San Paolo, Milano.
- Słownik teologii św. Pawła*, 2000, Hawthorne Gerald F., Martin Ralph P., Reid Daniel G., Bardski Krzysztof (red.), Vocatio, Warszawa.
- Stasiak Stanisław, 2018, *Duch w Liście do Rzymian*, *Studia Gdańskie*, t. 43, s. 61–76.
- Stasiak Stanisław, 2020, *List do Rzymian*, Seria: „Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament”, t. 6, Wydawnictwo Święty Paweł, Częstochowa.
- Strong James, 2015, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, Seria: „Prymasowska Seria Biblijna”, Vocatio, Warszawa.
- Teodoret z Cyru, 1997, *Komentarz do Listu św. Pawła do Rzymian*, Seria: „Źródła Myśli Chrześcijańskiej”, t. 5, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Witczyk Henryk, 2003, *Świętość w Nowym Testamencie – dar Ojca*, *Przegląd Homiletyczny*, t. 7, s. 89–97.